

Innst. 195 S

(2012–2013)

Innstilling til Stortinget fra arbeids- og sosialkomiteen

Dokument 8:129 S (2011–2012)

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Vigdis Giltun, Robert Eriksson, Laila Marie Reiertsen og Bente Thorsen om en opptrappingsplan for tilpasset utdanning og arbeid for personer med utviklingshemning

Til Stortinget

Sammendrag

I dokumentet fremmes følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge frem forslag om en opptrappingsplan, innen februar 2013, som ivaretar intensjonen om at personer med utviklingshemning får tilpasset utdanning hvor målsettingen er arbeid, reell arbeidsevnevurdering og en egnet arbeidsplass.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslaget.

Komiteens behandling

Komiteen ba i brev av 14. juni 2012 om statsrådens vurdering av forslaget. Statsrådens svarbrev av 23. oktober 2012 følger vedlagt.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Tove Linnea Brandvik, Thor Erik Forsberg, Steinar Gullvåg, Kari Henriksen og Anette Trettebergstuen,

fra Fremskrittspartiet, lederen Robert Eriksson, Vigdis Giltun og Laila Marie Reiertsen, fra Høyre, Sylvi Graham og Torbjørn Røe Isaksen, fra Sosialistisk Venstreparti, Karin Andersen, fra Senterpartiet, Per Olaf Lundteigen, og fra Kristelig Folkeparti, Laila Dávøy, viser til Representantforslag 129 S (2011–2012) fra stortingsrepresentantene Vigdis Giltun, Robert Eriksson, Laila Marie Reiertsen og Bente Thorsen om en opptrappingsplan for tilpasset utdanning og arbeid for personer med utviklingshemning.

Komiteen viser videre til arbeidsministerens svarbrev til komiteen av 23. oktober 2012, til Prop. 1 S (2012–2013) Arbeidsdepartementets budsjettproposisjon og til Innst. 15 S (2012–2013) arbeids og sosialkomiteens budsjettinnstilling, der arbeid for personer med nedsatt arbeidsevne er belyst og vurdert på flere vis.

Komiteen er innledningsvis enig med representantene Vigdis Giltun, Robert Eriksson, Laila Marie Reiertsen og Bente Thorsen i at det er viktig og nødvendig å styrke innsatsen overfor utviklingshemmede på arbeids- og velferdsområdet, herunder arbeidsrettete tiltak for denne gruppen, – først og fremst i skjermet sektor, men også i ordinært arbeidsliv.

Komiteen er derfor tilfreds med at regjeringen nå arbeider med en stortingsmelding om levekår og tiltak for mennesker med utviklingshemning. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet koordinerer arbeidet med meldingen med flere departement som bidragsyttere. Meldingen skal legges frem i løpet av 2013.

Komiteen er også tilfreds med at arbeidsministeren i sitt svarbrev til komiteen bebuder en oppfølging av NOU 2012:6 Brofoss-utvalget: Arbeidsrettede tiltak og videre Prop. 130 L (2010–2011)

Endringer i folketrygdloven (ny uføretrygd og alderspensjon til uføre) og Innst. 80 L (2011–2012).

Komiteen vil peke på at varig tilrettelagt arbeid (VTA) er særlig viktig for utviklingshemmede. VTA gir meningsfylt arbeid til personer som ellers har liten mulighet til å komme inn i arbeidslivet på normale lønns- og arbeidsbetingelser.

Komiteen vil gi ros til landets mange vekstbedrifter som har gitt meningsfylt arbeid til utviklingshemmede og dermed bidratt til å heve deres livsstandard.

Komiteen har med interesse registrert at antall VTA-plasser har økt jevnt de siste ti årene, slik at det ved siste årsskifte var 7 926 VTA-plasser i skjermet virksomhet og 941 VTA-plasser i ordinært arbeidsliv. Komiteen er videre tilfreds med at VTA fra 2013 vil bli finansiert på egen budsjettpost. Det gir de som skal ha varig tilrettelegging større forutsigbarhet.

Komiteen viser videre til Innst. 15 S (2010–2011) der komiteen uttrykte ønske om «mer sikker kunnskap om det reelle behovet for VTA-plasser» og ba «regjeringen vurdere hvordan en best kan skaffe til veie en mer systematisk informasjon om behovet». På denne bakgrunn har Arbeidsdepartementet, etter en oppdragsutlysning, bedt Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) om å kartlegge behovet for VTA-plasser.

Kartleggingen foreligger nå og komiteen vil peke på at et betydelig antall personer fyller vilkårene for VTA-tiltak, uten å få noe tilbud.

Komiteen konstaterer videre at det ikke er noen systematisk føring av ventelister, verken ved Nav-kontorene, hos tiltaksarrangørene eller i kommunene, og at det derfor ikke er mulig å få noen eksakt oversikt over hvor mange som i dag venter på VTA-plass. Hvor stort det udekkede behovet er, avhenger av hvilken kartleggingsmetode som benyttes, hvordan man definerer målgruppen for tiltaket og fremtidig utforming av eventuelle alternative tiltak.

Komiteen har merket seg at 35 pst. av Nav-kontorene som er med i undersøkelsen mener at dagens plasser dekker behovet. 53 pst. av kontorene mener at behovet ikke er dekket. Når Nav-kontorene, tiltaksarrangørene og kommunene er bedt om å oppgi hvor mange flere plasser i VTA i skjermet virksomhet de mener det er behov for, oppgir de behov for følgende prosentvise økning:

- Nav-kontorene: 18 pst.
- Tiltaksarrangørene (utvalgte fylker): 23 pst.
- Kommunene: 49 pst.

Komiteen understreker behovet for en nærmere analyse av behovet for VTA-plasser i åra fremover.

Komiteen har merket seg at regjeringen nå arbeider med en faktautredning med fokus på utviklingshemmede/personer med nedsatt funksjonsevnes tilgang på utdanning og arbeid og at regjeringen

i stortingsmeldingen vil vurdere eventuelle tiltak for å styrke tilgangen til relevant og tilrettelagt utdanning og arbeid for personer med utviklingshemning/nedsatt funksjonsevne.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil peke på den meningsløse og langvarige prosessen personer med utviklingshemning er blitt gjenstand for siden Stortinget i 1986–1987 besluttet at denne gruppen skulle få tiltak tilpasset de spesielle behov den enkelte hadde, med sikte på å heve levestandarden på samme måte som for andre norske borgere.

Intensjonen om et sosialt fellesskap, fordelene ved å bo i egen bolig og løftene om sysselsetting og normalisering er bare oppfylt et lite stykke på veien, slik disse medlemmer ser det.

Disse medlemmer viser til at «arbeid» var et av de viktigste elementene i det som den gangen ble kalt HVPU-reformen. I Innst. S. nr. 19 (1999–2000) til Dokument 8:62 (1998–1999) forslag fra stortingsrepresentantene Harald T. Nesvik og John I. Alvheim om en gjennomgang av erfaringene med HVPU-reformen og en vurdering av behovet for enkelte grupper av klienter, hadde komiteen blant annet følgende merknad, sitat:

«Komiteen viser til at det fortsatt ligger en stor utfordring i å bygge ut alternative botilbud for voksne hjemmeboende, samt å bygge opp et godt fritidstilbud for mennesker med psykisk utviklingshemning. Komiteen viser også til betydningen av at gode skoler og arbeidstilbud legges på plass for mennesker med psykisk utviklingshemning.»

Etter disse medlemmers mening er dette ikke oppfylt 12 år senere. Disse medlemmer konstaterer at andelen funksjonshemmede med VTA-plasser er redusert og at betalingsordningene for plasser i VTA er lagt om på en slik måte at det er vanskelig for virksomheter å tilby slike plasser. Disse medlemmer viser til Prop. 1 S (2011–2012), under kap. 634 post 76 og Innst. 15 S (2011–2012).

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti etterlyser hvordan regjeringen vil følge opp NOU 2012:6 Brofoss-utvalgets rapport. Disse medlemmer mener tiden er overmoden for at det legges frem en helhetlig stortingsmelding på hva fremtidens arbeidsmarkedspolitikk skal inneholde, samt hvilken rolle arbeidsmarkedsbedriftene skal utgjøre i å nå målsettingene om et mer inkluderende arbeidsliv.

Disse medlemmer mener videre at det har gått altfor mange år etter at reformen for personer med nedsatt funksjonsevne ble iverksatt uten at man har klart å sikre personer med utviklingshemning rett

til arbeid eller utdanning. Det er en vesentlig del av denne gruppens muligheter for tilfredsstillende levekår at de kan gå til et arbeid som, på enkelte områder, likestiller dem med andre borgere.

Disse medlemmer viser til at Arbeidsforskningsinstituttets kartlegging av behovet for VTA-plasser peker på at et betydelig antall personer fyller vilkårene for VTA-tiltak uten å få noe tilbud, 21 år etter at reformen for personer med funksjonshemming ble iverksatt.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at en av de viktigste faktorene for å lette overgangen fra skole til arbeidsliv er bruk av individuelle planer.

Disse medlemmer er kjent med at Kunnskapsdepartementet nylig hadde høring på forslag om hjemling av individuell plan i opplæringsloven, og forventer at høringsinnspill som styrker lovgivningen ytterligere vil bli tatt til følge. Disse medlemmer viser til uttalelse fra NUF som mener at forslaget fra Kunnskapsdepartementet ser ut til å være en svakere hjemling enn man finner i annen lovgivning.

Disse medlemmer mener det er viktig å bedre forståelsen for hva planene skal inneholde, og hvordan de skal gjennomføres.

Personer med utviklingshemninger må, på lik linje med andre, få mulighet til en utdanning som gjenspeiler deres interesser og anlegg. Disse medlemmer vil i den forbindelse trekke frem Glad Fagskole i Danmark, som er et godt eksempel på et unikt og eksperimenterende læringsmiljø målrettet for mennesker med funksjonsnedsettelse. Glad fagskole verdsetter originalitet, mangfold og livsglede, og har følgende faglinjer: TV, radio, tegning, animasjon, teater og kjøkken.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti ønsker at det satses mer på tilpasset kvalifisert opplæring som styrker utviklingshemmedes mulighet til å utvikle egne anlegg og interesser, for senere å tre inn i arbeidslivet.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme en opptrappingsplan, i forbindelse med fremleggelsen av statsbudsjettet for 2014, for å sikre utviklingshemmede bedre rett til utdanning og arbeid. Det bes videre om at en slik handlingsplan omhandler følgende:

- At utviklingshemmede sikres utdanning tilpasset den enkeltes evner og anlegg.
- At det opprettes individuell plan for den enkelte 2 år før grunnskolen avsluttes. Dette for å sikre

overgangen fra grunnskole til videregående skole, og fra videregående skole til arbeidslivet.

- At det opprettes en mentorordning for å lette overgangen fra skolen til arbeidslivet.
- At utviklingshemmede sikres reell arbeidsevnevurdering.
- At det fremmes forslag til endringer som vil bidra til bedre samordning mellom de ulike forvaltningsenheter og opplæringsfeltet.
- At man klargjør ansvaret og behovet for ressurser og finansiering for å oppfylle utviklingshemmedes reelle mulighet til riktig utdanning og deltakelse i arbeidslivet.
- En opptrappingsplan hvor man innen tre år skal nå målet om 2 500 flere tiltaksplasser i varig tilrettelagt arbeid (VTA).»

Disse medlemmer mener det er viktig at utviklingshemmede får oppfylt sin rett til arbeid, og kan ikke se at regjeringens arbeidsstrategi for personer med funksjonsnedsettelse ivaretar dette på en tilfredsstillende måte. Disse medlemmer mener det er nødvendig å iverksette en opptrappingsplan når det gjelder VTA-plasser. Like viktig mener disse medlemmer det er å tilrettelegge for at flest mulig skal kunne jobbe i det ordinære arbeidsmarkedet utenfor VTA-bedriftene.

Disse medlemmer mener at VTA-bedriftene fortsatt vil ha en viktig rolle både som varig arbeidsplass for dem som ikke kan jobbe i ordinære bedrifter, og også som bindeledd mellom en ordinær arbeidsgiver og deres medarbeidere med utviklingshemning. Ansatte ved landets VTA-bedrifter har både spisskompetanse og god og lang tradisjon for å veilede og tilrettelegge for at utviklingshemmede skal fungere godt på arbeidsplassen. Disse medlemmer mener at utviklingspotensialet er stort for at VTA-bedriftene skal fungere som utviklingsplattformer med en klar målsetting om at flest mulig skal komme videre ut i det ordinære arbeidsmarkedet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at utviklingshemmede har langt flere muligheter til å delta aktivt i arbeid enn hva som er tilfellet i dag. Disse medlemmer mener det er nødvendig med en klar politisk målsetting om at alle skal få realisert sitt arbeidspotensial og at dette kan oppnås ved å se på mulighetene, og ved å redusere hindringene. Det er allerede flere «fast-food-kjeder» og butikk-kjeder i Danmark og Sverige som knytter til seg utviklingshemmede medarbeidere. Disse medlemmer er blant annet videre kjent med at også flere aktører innen dagligvarehandelen i Norge har knyttet til seg utviklingshemmede medarbeidere på en god måte.

Disse medlemmer synes dette er svært positivt, men tror samtidig at bedre oppfølging og bevisstgjøring blant norske arbeidsgivere vil kunne føre til en holdningsendring, og derved økt deltakelse for de utviklingshemmede i det ordinære arbeidsmarkedet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti er positive til lære kandidatordningen som bidrar til å gi elevene fagbrevkompetanse gjennom praktisk arbeid. Lære kandidatordningen er allerede hjemlet i opplæringsloven, men disse medlemmer er gjort kjent med at manglende samordning mellom forvaltningsfeltene og opplæringsfeltet ikke kan realiseres på arbeidsfeltet fordi tiltakene besittes av Arbeidsdepartementet og Nav.

Disse medlemmer mener det er behov for en utvidet lære kandidatordning for utviklingshemmede, slik at flere innen denne gruppen kan oppnå å være en inkludert del av arbeidsmarkedet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener det også er behov for at Arbeidsdepartementet og Kunnskapsdepartementet finner gode godkjenningsordninger som gjør at de ulike bransjeskolene i næringslivet kan sikre den enkelte nødvendig formell studiekompetanse.

Disse medlemmer ser også at personer med funksjonsnedsettelse og utviklingshemninger vil ha stor glede av å jobbe i en bedrift hvor de også er medeiere, og at det må iverksettes målrettede tiltak for å bedre disse mulighetene.

Disse medlemmer viser til Erlandsens konditori i Halden som åpnet i august 2012, hvor utviklingshemmede både driver og eier bedriften selv. Denne bedriften er igangsatt på privat initiativ, og planen videre er å opprette flere ulike typer bedrifter hvor de som jobber er medeiere i bedriften. Disse medlemmer er gjort kjent med at både ansvarsforhold og økonomiske tilskuddsordninger, som fremmer at utviklingshemmede skal kunne opprette egne arbeidsplasser, er uklare eller fraværende.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti mener at antall utviklingshemmede som har behov for utdanning og arbeid er forutsigbart, og at kapasitet når det gjelder utdanning og jobbtilrettelegging kan planlegges i god tid.

Arbeid for alle som kan jobbe er viktig for den enkelte, og når det gjelder utviklingshemmede er det en forutsetning at det offentlige stiller opp med nødvendig tilrettelegging. Disse medlemmer ser det som samfunnsøkonomisk lønnsomt å satse på at utviklingshemmede får delta i arbeidslivet og på

ulike sosiale arenaer, og mener dette til nå har fått for liten oppmerksomhet.

Disse medlemmer viser til at det generelle bildet som norsk og internasjonal forskning tegner, er at funksjonshemmede generelt har vanskeligheter med å få jobb i det ordinære arbeidsmarkedet. Utviklingshemmede er en av gruppene med størst vansker i så måte. Men bildet er likevel ikke entydig.

Disse medlemmer mener at forskning og erfaringer fra Norge og andre land viser mange muligheter for å skape arbeidsmiljøer og oppgaver som også inkluderer utviklingshemmede og miljøer som gjør deres tilstedeværelse og innsats meningsfylt og produktiv både for arbeidsgiverne, kollegaene og dem selv.

Disse medlemmer konstaterer at andelen utviklingshemmede i tiltaket varig tilrettelagt arbeid (VTA) var på 30 pst. i 2001, mens den i 2010 var sunket til 13 pst. av arbeidstakerne. Dette fremkom i forskningsrapporten «Innfridde mål eller brutte visjoner?» av seniorforsker Sylvia Söderström og professor Jan Tøssebro ved NTNU.

Komiteens medlemmer fra Høyre understreker viktigheten av at personer med utviklingshemning får styrket sine rettigheter til utdanning og arbeid.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme en opptrappingsplan, i forbindelse med fremleggelsen av statsbudsjettet for 2014, for å sikre utviklingshemmede bedre rett til utdanning og arbeid.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen fremme en opptrappingsplan, i forbindelse med fremleggelsen av statsbudsjettet for 2014, for å sikre utviklingshemmede bedre rett til utdanning og arbeid. Det bes videre om at en slik handlingsplan omhandler følgende:

- At utviklingshemmede sikres utdanning tilpasset den enkeltes evner og anlegg.
- At det opprettes individuell plan for den enkelte 2 år før grunnskolen avsluttes. Dette for å sikre overgangen fra grunnskole til videregående skole, og fra videregående skole til arbeidslivet.
- At det opprettes en mentorordning for å lette overgangen fra skolen til arbeidslivet.
- At utviklingshemmede sikres reell arbeidsevnevurdering.

- At det fremmes forslag til endringer som vil bidra til bedre samordning mellom de ulike forvaltningsenheter og opplæringsfeltet.
- At man klargjør ansvaret og behovet for ressurser og finansiering for å oppfylle utviklingshemmedes reelle mulighet til riktig utdanning og deltakelse i arbeidslivet.
- En opptrappingsplan hvor man innen tre år skal nå målet om 2 500 flere tiltaksplasser i varig tilrettelagt arbeid (VTA).

Forslag fra Høyre:*Forslag 2*

Stortinget ber regjeringen fremme en opptrappingsplan, i forbindelse med fremleggelsen av stats-

budsjettet for 2014, for å sikre utviklingshemmede bedre rett til utdanning og arbeid.

Komiteens tilråding

Komiteen har ellers ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre slikt

v e d t a k :

Dokument 8:129 S (2011–2012) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Vigdis Giltun, Robert Eriksson, Laila Marie Reiertsen og Bente Thorsen om en opptrappingsplan for tilpasset utdanning og arbeid for personer med utviklingshemming – vedlegges protokollen.

Oslo, i arbeids- og sosialkomiteen, den 5. februar 2013

Robert Eriksson

leder

Steinar Gullvåg

ordfører

Vedlegg**Brev fra Arbeidsdepartementet v/statsråden til arbeids- og sosialkomiteen, datert 23. oktober 2012****Representantforslag 129 S (2011-2012) om en opptrappingsplan for tilpasset utdanning og arbeid for personer med utviklingshemming**

Jeg viser til representantforslag fra stortingsrepresentantene Vigdis Giltun, Robert Eriksson, Laila Marie Reiertsen og Bente Thorsen av 6. juni 2012 om en opptrappingsplan for tilpasset utdanning og arbeid for personer med utviklingshemming.

I forslaget gjøres det rede for de omfattende reformer som har funnet sted, tilbake til Lossiusutvalgets innstilling i NOU 1985:34 og oppfølgingen i St.meld. nr. 67 (1986 -1987) om ansvar for tiltak og tjenester til psykisk utviklingshemmede. Jeg er enig med representantene om betydningen av å styrke virkemidler på arbeids- og velferdsområdet overfor denne målgruppen, herunder arbeidsrettede tiltak i ordinært arbeidsliv og skjermet sektor. Dette står helt sentralt når regjeringen nå foretar en vurdering av virkemiddelbruken når det gjelder å få flere med nedsatt arbeids- og/eller funksjonsevne tilbake i arbeid, som en oppfølging av Prop. 130 L (2010-2011) Ny uføretrygd og alderspensjon til uføre og Brofossutvalgets innstilling (NOU 2012:6 Arbeidsrettede tiltak).

Også min forgjenger arbeidsminister Hanne I. Bjurstrøm var klar på dette da hun møtte representanter for Arbeidssamvirkenes landsforening (ASVL) 25. oktober 2011. Dette møtet gjaldt i hovedsak tilbudet om arbeid og sysselsetting for utviklingshemmede innenfor skjermet sektor, med hovedvekt på behovet for tiltaksplasser innenfor tiltaket Varig tilrettelagt arbeid (VTA). I dette møtet og i senere brev er det blitt presisert at regjeringens Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne omfatter alle med nedsatt funksjonsevne uavhengig av diagnose og type funksjonsnedsettelse. Det betyr at utviklingshemmede har vært og er en del av målgruppen for strategien på lik linje med andre personer med nedsatt funksjonsevne som har behov for arbeidsrettet bistand for å komme i arbeid. I Jobbstrategien legges det vekt på å ta i bruk virkemidler innrettet mot integrering i ordinært arbeidsliv som bl.a. utvikling av ulike oppfølgings- og tilretteleggingsordninger. Dette er tiltak som også vil komme utviklingshem-

mede til gode. Jobbstrategien prioriterer unge med funksjonsnedsettelse under 30 år.

Jeg vil også vise til at Regjeringen i statsbudsjettet for 2013 foreslår å finansiere arbeidsmarkedstiltakene varig tilrettelagt arbeid (VTA) og produksjonsverksted på egen post. I tillegg økes antall plasser noe. Dette gjøres nettopp for å sikre dem som skal ha varig tilrettelegging større forutsigbarhet, og er derfor et viktig tiltak for å gi tilpasset arbeid til denne gruppen.

Regjeringen jobber nå med en faktautredning som vil danne utgangspunkt for arbeidet med en stortingsmelding om levekår og tiltak for mennesker med utviklingshemming. Arbeidet er en oppfølging av representantforslag om å nedsette et utvalg som skal følge opp ansvarsreformen, jf. dokument 8:139 S (2010-2011) og Innst. 54 S (2011-2012). Det tas sikte på at meldingen legges frem i 2013. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet koordinerer arbeidet med meldingen, og samarbeider med blant annet Arbeidsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet som sentrale bidragsyttere.

Faktautredningen vil, i tråd med representantenes forslag, se på utviklingshemmedes levekår i dag i lys av intensjonene i ansvarsreformen og levekårene for befolkningen for øvrig, men med et nødvendig og sentralt fokus på tilgangen til utdanning og arbeid for personer med utviklingshemming. Regjeringen vil vurdere eventuelle tiltak for å styrke tilgangen til relevant og tilrettelagt utdanning og arbeid for personer med utviklingshemming på bakgrunn av den kunnskap som fremkommer under arbeidet med meldingen.

Jeg mener samtidig det er viktig at tilgangen til arbeid og utdanning for personer med utviklingshemming ses i sammenheng med andre forhold som berører levekår for utviklingshemmede. Ett av formålene med stortingsmeldingen er å gi et helhetlig bilde av levekårene for mennesker med utviklingshemming, og den vil understreke betydningen av en koordinert innsats.

